

ІНФЛЯЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

INFLATION PROCESSES IN UKRAINE IN AN UNSTABLE ECONOMY

УДК 336.71

Солонинка З.Б.

студентка

Тернопільський національний економічний університет

Метлушко О.В.

к.е.н., доцент

Тернопільський національний економічний університет

У статті розглянуто проблеми сучасних інфляційних процесів в Україні в умовах нестабільної економіки, запропоновано шляхи їх подолання через проведення ефективної монетарної політики, вжиття антимонопольних заходів, стабілізацію валютного курсу, розроблення комплексних державних програм розвитку економіки та врегулювання споживчого ринку.

Ключові слова: економіка, інфляція, монетарна політика, валютний курс, індекс споживчих цін.

В статье рассмотрены проблемы современных инфляционных процессов в Украине в условиях нестабильной экономики, предложены пути их преодоления посредством проведения эффективной монетарной политики, принятия антимонопольных

мер, стабилизации валютного курса, разработки комплексных государственных программ развития экономики и урегулирования потребительского рынка.

Ключевые слова: экономика, инфляция, монетарная политика, валютный курс, индекс потребительских цен.

The article discusses the main problems of inflation in Ukraine in an unstable economy and described ways to overcome them through an effective monetary policy, implementation anti-trust measures, stabilizing the exchange rate development of integrated state programs of economic development and stabilization of the consumer market.

Key words: economy, inflation, monetary policy, exchange rate, consumer market, consumer price index.

Постановка проблеми. В основі політики будь-якої держави лежить забезпечення добробуту, економічного зростання, підвищення рівня та якості життя населення. Основою такої політики має бути контроль за рівнем інфляції в державі. Необхідність такої політики викликана тим, що інфляція негативним чином впливає на соціальну та економічну діяльність суспільства. Рівень цього показника щороку зростає, а купівельна спроможність грошей знижується. При цьому номінальна вартість товарів та послуг збільшується, реальні доходи населення скорочуються, тому не вигідно здійснювати заощадження коштів.

На фоні великої кількості наукових робіт сьогодні в Україні не розроблено методіку та шляхи подолання інфляційних процесів. Держава не має сформованої методології та чіткої стратегії вирішення економічних проблем, пов'язаних з інфляцією.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зміст, сутність, причини виникнення інфляції та інші питання щодо напрямів боротьби з нею не мають єдиного підходу серед економістів та залишаються предметом досліджень багатьох вчених. Так, Ю.М. Ганусик зосереджував увагу на етапах еволюції інфляційних процесів в Україні, а також формах виявлення інфляції, які різняться в різних країнах світу [1, с 818]. Також він описав закономірності інфляційного процесу в Україні та зв'язок інфляції з циклами економічного розвитку. Л.В. Тиверіадська та А.М. Якименко дослідили причини інфляції, серед яких виділили як внутрішні, так і зовнішні чинники, а також описали наслідки інфляційних процесів та заходи антиінфляційного регулювання [4, с 13]. Напрями подолання негативних наслідків інфляції досліджували О.І. Барановський, О.І. Уткіна, Я.А. Жаліло та інші вчені. Зокрема, О.І. Барановський у монографії «Фінансова безпека в Україні» торкнувся теми інфляції.

Розділ «Грошовий обіг та інфляційні процеси: безпечний вимір» дає чітке уявлення про безпеку грошового обігу, інфляційних процесів, стан грошової маси в Україні, проблеми, що супроводжують грошовий обіг, а також вплив інфляції на соціально-економічний розвиток держави та шляхи забезпечення різновидів фінансової безпеки [2, с 234]. Я.О. Жаліло стверджував, що для подолання інфляції потрібно застосовувати активну монетарну політику. Він також дискутує про таргет і його вплив на інфляційні процеси. Різноманіття підходів пов'язане з тим, що інфляція в різні часові періоди була спричинена чинниками внутрішнього та зовнішнього впливу, відповідно, інструменти збалансування інфляційних процесів та подолання їх негативних наслідків у кожному випадку різняться.

Постановка завдання. Метою статті є висвітлення сучасних інфляційних процесів в Україні, аналіз основних причин збільшення інфляції та розробка шляхів її подолання.

Об'єктом дослідження є інфляційний процес в Україні в умовах нестабільного економічного розвитку.

Предметом дослідження є методологія прогнозування та регулювання інфляційного процесу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інфляція як специфічна властивість паперових грошей, їх знецінення виявляється через зростання цін. Вона вимірюється динамікою цін та є обернено пропорційною величиною до цінової динаміки. У світі немає країни, яка б останніми десятиліттями тією чи іншою мірою не зазнала втрат від інфляції. Наслідки інфляції складні та різноманітні. Її високий рівень перетворюється на серйозну перешкоду для виробництва, спричинює економічну та соціальну напруженість у суспільстві [2, с. 234].

Головною формою прояву інфляції стало знецінення грошових знаків щодо вартості звичайних

товарів, серед яких опинилося також золото, тобто падіння купівельної спроможності грошової одиниці. Якщо цей процес набуває зтяжкого характеру, то поглиблюється розрив між рівнем цін на внутрішньому ринку країни та ринках інших країн і світовому ринку загалом. Виникає знецінення національних грошей щодо іноземної валюти. Це призводить до зниження валютного курсу національних грошей, що послаблює позиції національної економіки на світовому ринку та знижує конкурентоспроможність вітчизняної продукції.

В економіці України інфляція з'являлася ще за часів СРСР у 50–60-х роках ХХ ст. і була пов'язана з ризиком падінням ефективності суспільного виробництва. Однак вона мала прихований характер і виявлялась у товарному дефіциті та великій різниці в цінах: низьких на кінцеву продукцію та високих на всі види сировини. Значний вибух інфляції відбувся в січні 1992 року, коли були «відпущені» всі ціни. З цього моменту інфляційний процес став стрімко розвиватись.

Перш ніж розробляти антиінфляційну політику країни, необхідно чітко зрозуміти основні причини виникнення та високих темпів інфляції в сучасній економіці України. Інфляція – це процес знецінення грошей в результаті перевищення кількості грошових знаків, які перебувають в обігу загальної суми цін товарів та послуг внаслідок недотримання закону грошового обігу. Тобто інфляція – це процентна зміна рівня цін [1, с. 820].

У світовій практиці виділяють такі основні види інфляції [3, с. 416]:

- помірна інфляція, за якої ціни збільшуються менше 10% за рік;
- галопуюча інфляція, за якої ціни збільшуються від 20% до 200% за рік;
- гіперінфляція, за якої ціни збільшуються на 2–3% щодня, а за рік ціни можуть зрости до 1 000% і більше.

Для того щоб визначити вид інфляції, застосовують індекс споживчих цін. Він розраховується щомісячно та кожного року з метою відображення зміни інфляції в бік збільшення або зменшення. Щоби чітко розуміти процеси, які відбуваються на даний момент, варто розглянути зміну й розвиток інфляційних процесів в Україні за всі роки незалежності (табл. 1).

За даними табл. 1 бачимо, що динаміка інфляції значна й незбалансована. Україна успадкувала нежиттєздатну дефіцитну економіку, а разом з нею величезний ризик виникнення інфляційних процесів.

Від початку незалежності та в перші її роки інфляція мала галопуючий характер. Головними причинами такого її стану в країні були такі чинники, як державні дотації у великих розмірах на підтримку неефективних підприємств, лібералізація цін на товари, що привело до дефіциту грошової маси. Такий складний інфляційний період тривав до проведення грошової реформи у 1996 році, яка сповільнила темпи інфляції та сприяла поживленню суспільного виробництва. Після економічної кризи, яку Україна пережила у 2008 році, спостерігалися зниження інфляції та девальвація гривні з 5,05 до 7,99 грн./дол. З другого півріччя й до кінця 2013 року цінова кон'юнктура мала навіть дещо дезінфляційний характер.

У 2012–2013 роках вітчизняна економіка знову увійшла у фазу рецесії, а інфляція знизилась до історичного мінімуму. У 2014–2015 роках інфляція почала стрімко зростати. Відбувалися згортання виробництва й значне падіння ВВП. Галопуючою вона стала наприкінці 2014 року, а економіка увійшла у стан глибокої депресії. 2015 рік приніс зростання інфляції та падіння ВВП на 16%. Лише у 2016 році інфляція дещо сповільнилась до 112,4%.

Інфляційні процеси в Україні скорочуються слабкими темпами. Згідно з даними Держкомстату інфляція споживчих цін на 2017 рік становила 113,7%, хоча прогнози, зроблені Національним банком України раніше, передбачали, що вона мала скоротитись до 99,9%. У вересні 2018 року індекс інфляції становив 101,9%, хоча прогнози свідчили про те, що за рік він складатиме 105,6% [8].

Отже, можемо спостерігати, що поступово й повільно рівень інфляції знижується.

Уповільнення зростання цін на продукти харчування, розширення пропозиції вітчизняних та імпортованих продовольчих товарів, зниження світових цін на продовольчі товари мають значний вплив на зниження інфляції. Уповільнення базової інфляції було помірним і становило до 8,7% р/р. Вона також перевищила прогноз. Водночас зберігався тиск на ціни з боку споживчого попиту та подальшого зрос-

Таблиця 1

Індекси споживчих цін у 1992–2018 роках в Україні, %

Рік	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Індекс інфляції	2 100	10 256	501	281,7	139,7	110,1	120	119,2	125,8
Рік	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Індекс інфляції	106,1	99,4	108,2	112,3	110,3	111,6	116,6	122,3	112,3
Рік	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018*
Індекс інфляції	109,1	104,6	99,8	100,5	124,9	143,3	112,4	113,7	105,6

* прогнозний показник

Джерело: побудовано з використанням джерела [6]

тання виробничих витрат, зокрема на оплату праці та енергоносії. Доходи українців почали зростати високими темпами, значно перевищуючи темпи зростання економіки. У серпні 2018 року номінальна заробітна плата в Україні була на 26% вищою, ніж у 2017 році. Також вагомий вплив на зростання доходів населення мали соціальні виплати, зокрема підвищення пенсій наприкінці 2017 року [7].

Зі зростанням цін на паливо підвищилися ціни на газ та інші тарифи. Наближення подвійних виборів наступного року підігрують інфляційні очікування. Очікування домогосподарств і банків погіршились, а очікування професійних аналітиків та підприємств залишаються високими, суттєво перевищуючи інфляційні цілі Національного банку (рис. 1).

Згідно з даними рис. 1 інфляційні очікування банків становлять 11,5%, підприємств – 8,9%. Очікування домогосподарств дещо знизяться і становитимуть 14,9%, а очікування фінансових аналітиків – 7,9%.

Згідно з прогнозами НБУ основним ризиком є подальше погіршення очікувань та зовнішніх умов. Під останнім варто розуміти розвиток світових економік та місце України у світових економічних та політичних процесах. Погіршення девальваційних та інфляційних очікувань є основним ризиком, який може реалізуватися за рахунок традиційного посилення невизначеності в період розгортання нового політичного циклу [6].

На нашу думку, важливою та вагомою загрозою також є ризик погіршення зовнішніх умов. Активізація торговельних війн, насамперед таких економічно високорозвинених країн, як США та Китай, може спричинити уповільнення світової торгівлі та

надлишок пропозиції сировинних товарів, ціни на які будуть знижуватись. За такої ситуації валютні надходження від експорту скорочуватимуться. Це відбуватиметься з відповідним тиском на обмінний курс гривні та інфляцію. За таких зовнішніх умов для компенсації їх негативного впливу на інфляцію НБУ буде змушений проводити жорсткішу монетарну політику, ніж це передбачається базовим сценарієм. Суттєвою також залишається невизначеність щодо масштабу подальшого подорожчання енергоносіїв на світових ринках.

Також зростають ризики впливу капіталу з країн, що розвиваються. Досить швидкий перехід центральних банків провідних країн до жорсткішої монетарної політики визначає відтік капіталу з країн, ринки яких розвиваються, зокрема України. Відповідно, посилюється стурбованість експертів щодо можливого наближення світової економіки до фази спаду. За реалізації такого сценарію важливими є виважені монетарна й фіскальна політики для зменшення впливу негативних зовнішніх ризиків на економіку.

Ще одним вагомим чинником впливу на темпи й рівень інфляції вважаємо міграцію. Продовження процесів трудової міграції формує вагомий ризик для економічного зростання. Відплив робочої сили підвищує диспропорції між попитом та пропозицією на ринку праці з подальшим зростанням заробітних плат та локальним дефіцитом кваліфікованих працівників, що стримує потенційне економічне зростання, а також чинить тиск на рівень цін в економіці. Оголошені плани щодо пом'якшення умов працевлаштування іноземних громадян у Чехії та Німеччині збільшують значення цього ризику для

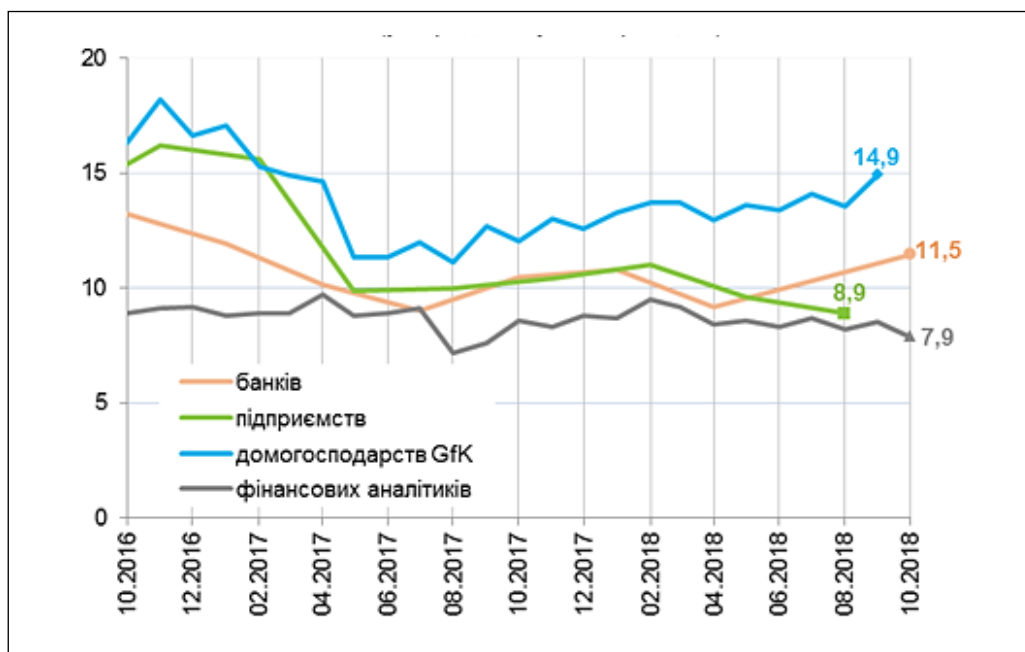

Рис. 1. Інфляційні очікування за період з жовтня 2016 року до жовтня 2018 року (в середньому по Україні), % [7]

економіки України. До ризиків прогнозу належить також невизначеність щодо обсягів транзиту газу через Україну з 2020 року внаслідок будівництва обхідних газопроводів у Європу та Західну Азію.

Проаналізувавши інфляційні процеси, можемо зробити висновок про те, що темпи інфляції в Україні залишаються досить високими. Отже, нашій державі потрібна ефективна програма антиінфляційної політики.

Для її проведення варто вжити таких заходів.

1) Вдосконалити монетарну політику Національного банку України. Результатом вжиття заходів має бути збільшення зайнятості населення та зростання заробітної плати. Остання буде стимулювати попит на виробництво на внутрішніх ринках, що збалансує розвиток внутрішнього ринку й стримає інфляцію.

2) Провести реформи у валютному, банківському та монетарному регулюванні, які будуть спрямовані на стабілізацію економіки. Це допоможе зберегти збалансованість валютного ринку та підтримати розвиток виробництва, що спрямоване на експорт з високою доданою вартістю.

3) Проводити жорсткішу антимонопольну політику держави. Україні необхідно застосовувати нові методи для боротьби з монополіями. Це можуть бути такі заходи, як примусовий поділ компанії чи пакет законів «Третій енергопакет», що містить правила та нормативи, які сприяють послабленню контролю постачальників за роздільними мережами та трубопроводами, що мають перебувати у власності незалежних один від одного підприємств або операторів.

4) Підтримувати та розробляти програми для розвитку тих галузей економіки, які сприяють створенню конкурентного, наукоємного та високотехнологічного виробництва.

5) Створити систему стимулювання розвитку малого бізнесу у сфері товарів та послуг, яка стабілізуватиме споживчий ринок.

Отже, основними заходами, яких доцільно вжити для зниження інфляційних процесів у країні, є валютне регулювання, фіксація цін, зменшення видатків, пошук нових ринків зовнішньоекономічної діяльності. Всі зазначені заходи будуть сприяти зменшенню інфляції та розвитку економіки країни загалом.

Висновки з проведеного дослідження.

Інфляція – це досить негативне явище для економіки будь-якої країни, для боротьби з якою слід вжити багато заходів. Аналізуючи причини й наслідки інфляційних процесів в Україні, ми дійшли висновку, що вони були спричинені низкою різних чинників. Нині інфляція виявляється в підвищенні цін, девальвації гривні, збільшенні соціальної нерівності, зростанні недовіри людей до банків. Для її подолання в Україні держава повинна вжити низку заходів, у яких особливе місце посідає регу-

лювання грошової маси, валюти, а також контроль за стабільністю цін та заробітної плати.

Антиінфляційна політика має бути спрямована на подолання негативних наслідків та стабілізацію економіки України, щоб вона посіла місце поряд з високорозвиненими країнами.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ганусик Ю.Б. Закономірності розвитку інфляції в Україні в умовах циклічності. Глобальні та національні проблеми економіки. 2015. № 5. С. 818–825.
2. Базилевич В.Д. Економічна теорія: політекономія: підручник. 7-ме вид., стер. Київ: Знання-Прес, 2008. 234 с.
3. Сірко А.В. Економічна теорія. Політекономія: навч. посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2014. 416 с.
4. Олійник С.М. Інфляція по-новому. Експрес. 2015. № 7. С. 13–15.
5. Тиверіадська Л.В., Якименко А.М. Інфляційні процеси та їх соціально-економічні наслідки в Україні. Економічний простір. 2016. № 93. С. 175–188.
6. Офіційний веб-сайт Національного банку України. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36081.
7. Інфляційний звіт. URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=80865521>.
8. Індекс інфляції в Україні в 2017 році. URL: <http://graphiart.com.ua/indeks-inflyakci%D1%97-v-ukra%D1%97ni-v-2017-roci>.

REFERENCES:

1. Hanusyk Yu.B. (2015) Zakonomirnosti rozvytku inflyatsiyi v Ukrayini v umovakh tsyklichnosti [Patterns of inflation in Ukraine in cyclical conditions]. Global and national problems of the economy. – No 5. – P. 818–825 (in Ukrainian).
2. Bazylevych V.D. (2008) Ekonomichna teoriya: Politekonomiya: pidruchnyk [Economic Theory: Political Economy]. – K.: Knowledge-Press, – 234 p. (in Ukrainian).
3. Sirko A.V. (2014) Ekonomichna teoriya. Politekonomiya: navch. posibnyk [Economic Theory. Polytechnics]. – K.: Center for Educational Literature, – 416 p. (in Ukrainian).
4. Oleinik S.M. (2015) Inflyatsiya po-novomu [Inflation in a new way]. Express. – No. 7. – P. 13–15 (in Ukrainian).
5. Tiveriadska L.V. (2016) Inflyatsiyni protsesy ta yikh sotsial'no-ekonomichni naslidky v Ukrayini [Inflation processes and their socio-economic consequences in Ukraine] / L.V. Tiveridskaya, A.M. Yakimenko // Economical space. – No. 93. – P. 175–188 (in Ukrainian).
6. Ofitsiynyy veb-sayt Natsional'nyy bank Ukrayiny [The official website of the National Bank of Ukraine]. [Electronic resource]. – Access mode: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36081 (in Ukrainian).
7. Inflyatsiynyy zvit [Inflation report]. [Electronic resource]. – Access mode: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=80865521> (in Ukrainian).
8. Indeks inflyatsiyi v Ukrayini (2017) [The inflation index in Ukraine]. [Electronic resource]. – Access mode: <http://graphiart.com.ua/indeks-inflyakci%D1%97-v-ukra%D1%97ni-v-2017-roci> (in Ukrainian).

Solonynka Z.B.

Student

Ternopil National Economic University

Metlushko O.V.

Candidate of Economic Sciences,

Senior Lecturer at Department of Banking

Ternopil National Economic University

INFLATION PROCESSES IN UKRAINE IN AN UNSTABLE ECONOMY

At the current stage of Ukraine's development, inflation remains a topical issue for its economy. The state should control the level of inflation in the country. Its consequences are complex and diverse. Its high level becomes a serious obstacle to production, causing economic and social tensions in society. There is a depreciation of national currency against foreign currency. At the moment, Ukraine has not developed a methodology and ways to overcome inflationary processes. The state has no established methodology and a clear strategy for solving economic problems associated with inflation.

The purpose of this work is to highlight the current inflationary processes in Ukraine, analyze the main causes of inflation and develop ways to overcome it.

The object of research is the inflationary process in Ukraine in conditions of unstable economic development.

The subject of the study is the methodology of forecasting and regulating the inflation process.

The theoretical basis of the research is the theoretical and practical aspects of the National System of Mass Electronic Payments.

The information base for research there are works of domestic and foreign scientists (monographs, textbooks, other scientific publications), legislative acts of Ukraine, Internet resources.

The scientific novelty of the research results is the development of ways to overcome inflation through effective monetary policy, anti-monopoly measures, stabilization of the exchange rate, development of complex state programs of economic development and regulation of the consumer market.

Inflation is a process of depreciation of money as a result of exceeding the number of banknotes. That is, inflation is the percentage change in the price level. Allocate moderate inflation, galloping and hyperinflation. The inflation index in September 2018 is 101.9%, and is projected for the year to be 105.6%.

The main risk of inflation in Ukraine is the deterioration of devaluation and inflation expectations. Also, the risk of capital flight from developing countries is increasing. Another important risk of inflation is migration.

The risk of deteriorating external conditions also becomes an important and significant threat. The intensification of trade wars may lead to a slowdown in world trade and a surplus of supply of commodities, the prices of which will be lowered. The NBU will be forced to hold tight monetary policy.

Today, the inflation rate in Ukraine remains rather high. Therefore, our state needs an effective program of anti-inflationary policy.

The main ways of anti-inflation policy in Ukraine are:

- 1) improving the monetary policy of the National Bank of Ukraine, which should be effective in lending production in priority sectors implementations productive emissions;
- 2) stabilizing the foreign exchange market through monetary reform, monetary and banking regulation;
- 3) conduct a tougher antitrust policy;
- 4) develop a comprehensive state program of economic sectors that contribute to creating a competitive, knowledge-based and high-tech production, especially in agriculture and IT industry;
- 5) stabilize the consumer market by creating a system of incentives for small business development in the area of goods and services.

In order to overcome inflation in Ukraine, the state should take a number of measures, which have a special place in regulation of money supply, currency, as well as control over the stability of prices and wages.

Anti-inflationary policy should be aimed at overcoming the negative consequences and stabilizing the Ukrainian economy in order to take a place along with highly developed countries.